

Anna Busłowska¹

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ REGIONU A MODELE POLITYKI REGIONALNEJ

Streszczenie

Zrównoważony rozwój na poziomie regionów łączy się ściśle z ich rozwojem społeczno-gospodarczym. Uwarunkowania takiego rozwoju wynikają z polityki państwa, Unii Europejskiej, globalizacji, które stanowią czynniki zewnętrzne, a także z potencjału przyrodniczego, ekonomicznego, kapitału ludzkiego, społecznego oraz ich wykorzystania, które można zaliczyć do czynników wewnętrznych. Ogólnie można przyjąć, że trzy podstawowe wymiary rozwoju zrównoważonego (ekologiczny, społeczny i ekonomiczny) pokrywają się z głównymi czynnikami rozwoju regionalnego, wskazywanymi w literaturze przedmiotu. Natomiast dodatkowo w modelu rozwoju zrównoważonego za istotną uważa się konieczność zachowania równowagi między tymi wymiarami. Celem artykułu jest wskazanie modeli polityki regionalnej, sprzyjających procesom zrównoważonego rozwoju regionalnego.

Słowa kluczowe: zrównoważony rozwój, polityka regionalna

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND REGIONAL POLICY MODELS

Summary

Sustainable development at the regional level is closely linked to the socio-economic development of regions. The sources for such development include external factors, such as national and European Union policies, globalisation, as well as internal ones, i.e. the natural, economic, human and social potential of a given region. Generally, it can be assumed that the three basic dimensions of sustainable development (ecological, social and economic) coincide with the main factors of regional development. Additionally, however, from the perspective of sustainable development, it is considered essential that a balance between these dimensions is maintained. The purpose of this paper is to identify the models of regional policy which are conducive to sustainable regional development.

Key words: sustainable development, regional policy

1. Zrównoważony rozwój w teorii ekonomii

Pojmowanie zrównoważonego rozwoju w literaturze przedmiotu charakteryzuje interdyscyplinarne podejście. Choć wielu teoretyków przedmiotu nie wy-

¹ dr Anna Busłowska – Uniwersytet w Białymstoku, Wydział Ekonomii i Zarządzania, Zakład Polityki Regionalnej i Zarządzania Projektami, a.buslowska@uwb.edu.pl

mienia różnic między ekorozwojem a rozwojem zrównoważonym, to zdaniem autorki niniejszego artykułu tych dwóch pojęć nie należy traktować jako synonimy [Kiełczewski 2008, s. 18; Dobrzańska 2007, s. 24-35; Sadowski 1998, s. 13-15]. Międzynarodowa współpraca w tym zakresie nie jest skupiona wyłącznie na sprawach środowiska przyrodniczego. Dlatego słuszne wydaje się podejście do rozwoju zrównoważonego w szerszym kontekście – jako rozwoju trwałego, sprawiedliwego społecznie, zgodnego z zasadami etyki i ekonomicznej kalkulacji oraz realizowanego w poszanowaniu praw przyrody.

Inne, normatywne podejście do procesów rozwojowych, wskazujące na ich stan docelowy, jest zaproponowane w definicji D. Pearca i R. K. Turnera. W ich założeniu rozwój zrównoważony polega na maksymalizacji korzyści netto z rozwoju ekonomicznego, przy jednoczesnym zapewnieniu odtwarzania się użyteczności i jakości zasobów naturalnych w długim okresie. Pojmowanie rozwoju gospodarczego wiąże się nie tylko ze wzrostem dochodu *per capita*, ale także z poprawą innych elementów dobrobytu społecznego. Obejmuje więc zmiany strukturalne w gospodarce i całym społeczeństwie. Rozwój zrównoważony jest więc rozpatrywany w następujących wymiarach: ekologicznym (ekorozwój), ekonomicznym, socjalnym, psychologicznym, demograficznym, przestrzennym [Pearce, Turner 1990, s. 30-31]. Jedną z pierwszych takich definicji była opracowana w 1975 r. przez ONZ, w której za społeczeństwo zrównoważonego rozwoju uznano „społeczeństwo uznające nadrzędność wymogów ekologicznych, które nie mogą być zakłócone przez wzrost cywilizacji oraz rozwój kulturalny i gospodarczy, zdolne do samosterowania swoim rozwojem w celu utrzymania homeostazy i symbiozy z przyrodą, a więc respektujące oszczędną produkcję i konsumpcję oraz wykorzystywanie odpadów, dbające o przyszłościowe konsekwencje podejmowanych działań, a więc także o potrzeby i zdrowie przyszłych pokoleń” [Kiełczewski 2010, s. 10-11]. Początkowo definiowanie zrównoważonego rozwoju charakteryzowało się spojrzeniem przez pryzmat zagrożeń dla środowiska przyrodniczego. Dopiero na początku lat 90. XX w. (Raport Komisji Brundtland, Szczyt Ziemi w Rio) zaczęto włączać także zagadnienia ubóstwa, głodu, nierówności rozwoju gospodarczego na świecie, zachowania różnorodności kulturowej, zagrożenia międzynarodowego bezpieczeństwa. Jedną z najpopularniejszych definicji tego okresu była zaproponowana właśnie w raporcie Komisji Brundtland z 1987 r. (określała rozwój zrównoważony jako sposób zaspokajania potrzeb przez współczesne pokolenia, aby przyszłe pokolenia mogły bez ograniczeń realizować swoje potrzeby). Rozwój zrównoważony był interpretowany jako rozwój społeczny i gospodarczy, odbywający się w harmonii z procesami przyrodniczymi. Taki sposób pojmowania zrównoważonego rozwoju znalazł się w dokumentach Unii Europejskiej [Kiełczewski 2010, s. 11 i nast.].

We współczesnej literaturze przedmiotu rozwój zrównoważony jest pojmowany jako „rozwój społeczno-gospodarczy, w którym w celu równoważenia szans w dostępie do środowiska poszczególnych społeczeństw i ich obywateli

zarówno współczesnego, jak i przyszłych pokoleń – następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych” [Dobrzańska 2007, s. 31].

Obecnie w teorii ekonomii kierunek badań w zakresie ekonomiczno-ekologicznych aspektów funkcjonowania gospodarki wyróżnia się dwoma podstawowymi podejściami. Z jednej strony jest to postulat ekologizacji ekonomii i aktywności gospodarczej (ekonomia ekologiczna), z drugiej rozwija się paradygmat ekonomizacji środowiska przyrodniczego (ekonomia środowiskowa). Te dwie koncepcje wniosły także swój wkład w rozwój teorii zrównoważonego rozwoju [Czaja, Fiedor 2010, s. 31 i nast.; *Kształtowanie teorii...* 2011, s. 27-36].

Ekonomia ekologiczna oznacza traktowanie środowiskowych warunków i celów rozwoju gospodarczego jako nadrzędnych w porównaniu z tymi, które stawia tradycyjna (głównie neoklasyczna) szkoła ekonomiczna. Najwyższym celem jest więc stałość rozwoju gospodarczego, przy nie pogarszającej się jakości środowiska przyrodniczego. Znaczenie rozwoju tej koncepcji wynika z ograniczonego zaufania do funkcjonowania mechanizmów rynkowych jako efektywnych form alokacji. Ekonomia ekologiczna także podtrzymuje twierdzenie, że środowisko przyrodnicze nie podlega substytucji, a kapitał naturalny jest komplementarny wobec kapitału wytworzonego przez ludzi.² Zachowanie skali gospodarowania dostosowanego do uwarunkowań środowiskowych jest zatem ważniejsze niż wzrost gospodarczy, ponieważ wszelkie zmiany nieodwracalne w przyrodzie spowodowałyby nierozwiązywalne problemy społeczne, gospodarcze i ekologiczne.

Paradygmat ekonomizacji środowiska wywodzi się natomiast z szkoły neoklasycznej. Zakłada on wykorzystywanie instrumentów ekonomicznej analizy optymalizacyjnej do określenia metod i instrumentów, za pomocą których w polityce ekologicznej minimalizuje się koszty celów ekologicznych lub kosztów wdrażania wzrostu ekologicznie zrównoważonego. Podejmuje ona takie aspekty badań jak: internalizacja kosztów zewnętrznych dotyczących zanieczyszczenia środowiska przyrodniczego, optymalizacja relacji pomiędzy wzrostem gospodarczym, a ochroną środowiska, wycena walorów środowiska, ekonomiczne podstawy gospodarowania odpadami. Istotą pojęcia ekonomii środowiskowej jest liberalizm. Najlepsza alokacja zasobów odbywa się poprzez mechanizm rynkowy, a rola państwa ogranicza się do dokonywania korekt i usprawniania mechanizmów rynkowych.

² W takim wypadku korzystną byłaby zmiana relacji w kierunku obniżenia zużycia zasobów naturalnych przy wroście wykorzystania zasobów ludzkich. Instrumentem mogącym pomóc w przeprowadzeniu takiej zmiany może być zmniejszenie opodatkowania dochodów i pracy, redukcja podatków i obciążeń socjalnych oraz zwiększenie obciążeń podatkowych związanych z zanieczyszczeniem środowiska, szkodami ekologicznymi. Takie rozwiązania skutkowałyby zmianą relacji cen w danych obszarach zainteresowań i przejściem z przyrodochłonnej ścieżki rozwoju na ścieżkę pracochłonną [więcej: *Zrównoważony rozwój...* 2007, s. 10-15].

W związku z powyższym, na potrzeby zagadnień poruszanych w artykule za zrównoważony rozwój przyjmuje się taki, w którym synergia aspektów ekonomicznych, środowiskowych i społecznych jest bezpieczna i korzystna dla człowieka, środowiska i gospodarki. W tym rozumieniu rozwój zrównoważony nie jest hamulcem postępu, a jego inicjatorem i stymulatorem.

Oceniając realizację koncepcji zrównoważonego rozwoju, należy zauważyć, że w Polsce brak jest odrębnej strategii zrównoważonego rozwoju kraju, ale cele zgodne z tą koncepcją określone zostały w różnych dokumentach strategicznych, np. rozwoju kraju, regionów, strategiach sektorowych itp. Zdaniem autorki, mimo ciągłego akcentowania znaczenia zrównoważonego rozwoju kraju i regionów, wciąż ma się wrażenie, że więcej się o tym mówi niż robi. Zachodzi pytanie, czy nie jest pojęciem samym w sobie, modnym sloganem używanym w biurokratycznej terminologii, w szczególności Unii Europejskiej? Należy tu zauważyć, że w ostatnich dekadach znacznie wzrosła edukacja ekologiczna, przeznaczane są ogromne środki na poprawę warunków życia. Jednak luka rozwojowa między regionami najbiedniejszymi i najbogatszymi nie maleje, a wręcz wzrasta, a stan środowiska naturalnego nie uległ ogromnej poprawie (Polska gospodarka wciąż opiera się na węglu). Można przypuszczać, że rozwój hasła zrównoważonego rozwoju z jednej strony wynika z moralnej odpowiedzialności państw wysoko rozwiniętych za przyczynianie się do zanieczyszczenia środowiska wskutek ich wysokiej industrializacji, z drugiej strony odpowiedni poziom życia w tych państwach stwarza możliwości do proekologicznych zachowań. Ludzie posiadający odpowiednie zabezpieczenie materialne nie muszą skupiać się na walce o przeżycie. W związku z tym mogą zaspokajać potrzeby wyższego rzędu, do których może należeć chociażby dbałość o przyrodę.

2. Definicja i modele rozwoju regionalnego

Zróżnicowania regionalne są przyczynkiem do bogatej dyskusji teoretycznej, w której stosowane są różne ujęcia w zakresie determinant jego rozwoju. Stanowią one zarazem podstawę do określenia wskaźników mierzących poziom rozwoju regionalnego. W kontekście tematu niniejszego artykułu rozwój regionalny można rozpatrywać zgodnie z teorią Z. Strzeleckiego, który uważa, że aby rozwój regionalny był efektywny i skuteczny, powinien być rozpatrywany i rozumiany jako proces zmian zachodzących w czterech wymiarach [*Gospodarka regionalna...* 2008, s. 79-153]. Pierwszym z nich są zmiany o charakterze ekonomicznym, czyli transformacja egzogenicznych i endogenicznych czynników i zasobów regionalnych w dobra i usługi. Kolejną kwestią są przemiany w sferze społecznej, to znaczy w poziomie jakości życia mieszkańców. Trzeci wymiar to postęp techniczny i technologiczny, którego głównym zadaniem jest przyczynianie się do lepszego wykorzystania czynników rozwoju regionalnego. Osta-

tnim – czwartym jest natomiast proces wymiany między człowiekiem a środowiskiem (rozwój ekologiczny).

W literaturze przedmiotu można odnaleźć dwa zasadnicze podejścia do modelowania rozwoju regionalnego: model rozwoju odgórnego (*top-down development*) i oddolnego (*bottom-up development*). Główne założenia pierwszego z nich określają, że cele społeczne, ekologiczne i ład przestrzenny są podporządkowane celom ekonomicznym. W formułowaniu celów rozwoju uczestniczą przede wszystkim eksperci zewnętrzni. Wzrost PKB będzie podstawą do realizacji celów społeczno-ekologicznych i zachowania ładu przestrzennego. Drugi model zakłada, że rozwój jest pochodną inicjatyw społeczności danego obszaru, które formułują cele prorozwojowe, podejmują przedsięwzięcia i współuczestniczą w ich finansowaniu. Cele ekonomiczne pozostają na równi z celami społecznymi i ekologicznymi, i są sformułowane w postaci ilościowych i jakościowych wskaźników poprawy jakości życia. Model ten kładzie nacisk na oryginalność rozwiązań, sposobów działania i dostosowanie ich do wewnętrznych uwarunkowań. Przy projektowaniu programów i polityki rozwojowej uczestniczą przede wszystkim eksperci wewnętrzni (mieszkańcy, lokalni przedsiębiorcy, NGO) [Peck, Goodwin 2003, s. 1-26]. Pierwszy model jest zatem ukierunkowany na cele ekonomiczne, drugi na dobrobyt mieszkańców. Jeżeli chodzi o założenie zrównoważonego rozwoju, to bliższy jest model oddolnego rozwoju regionu. Główną tego przyczyną jest równomierna priorytetyzacja celów ekonomicznych, społecznych i ekologicznych.

Ponadto w literaturze przedmiotu można odnaleźć wiele modeli opartych na instrumentach stosowanych przez jednostki samorządu terytorialnego (JST). Jeden takich podziałów prezentuje M. Kogut-Jaworska [Myna 2012, s. 17-18]. Badaczka wyróżnia trzy typy modeli rozwojowych: oparty na zasobach majątkowych JST, zorientowany na oczekiwania przedsiębiorców i dualny (łączenie potrzeb mieszkańców z tworzeniem warunków przedsiębiorczości). Pierwszy z modeli dotyczy wykorzystania instrumentów polityki dochodowej i wydatkowej JST; może przybrać formę interwencjonizmu radykalnego i ograniczonego. W pierwszym przypadku będzie to szerokie wykorzystanie wyżej wymienionych instrumentów oddziałujących na rynek usług publicznych. Drugi przypadek dotyczy sytuacji ograniczonych wydatków z budżetu JST, który nie zakłada warunków konkurencji na rynku usług publicznych. Drugi typ modelu – zorientowany na przedsiębiorczość – także ma dwustronny charakter: intensywny lub ekstensywny. Intensywny rodzaj to taki, który jest zorientowany na realizację przedsięwzięć JST, ukierunkowanych na rozwój i przyciąganie innowacyjnych firm. Ekstensywny rodzaj istnieje wówczas, gdy działania władz zmierzają do tworzenia warunków dla wzrostu i konkurencyjności firm sektora małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP). Ogólnie w modelu zorientowanym na oczekiwania przedsiębiorców prowadzi się działania związane z przygotowaniem terenów inwestycyjnych i współpracą w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego.

Modele rozwoju to nie tylko sfera przedsiębiorców i firm, ale także modele przyciągania osób fizycznych. W tej grupie najbardziej znany jest model wyjaśniający zachowania mieszkańców jako konsumentów autorstwa Ch. M. Tiebouta [Myna 2012, s. 19]. Zakłada on, że konsumenci dóbr i usług charakteryzują się zróżnicowanymi preferencjami co do miejsca zamieszkania; przy pełnej wiedzy o jednostkach terytorialnych wybierają te jednostki, które najlepiej spełniają ich oczekiwania w zakresie infrastruktury i usług publicznych, przy stopie lokalnych podatków.

Największy wpływ na rozwój regionalny przypada jednostkom samorządu terytorialnego. Jednostką odpowiedzialną za rozwój na szczeblu regionu jest samorząd województwa [Ustawa...]. Niemniej jednak duży wkład ma także samorząd lokalny. Samorządy wykorzystują różnego rodzaju instrumenty polityki regionalnej (lokalnej). Mogą one być stosowane w różnym zakresie w danych jednostkach samorządu terytorialnego [więcej: Truskolaski, Bustowska 2009, s. 51-64].

3. Modele polityki regionalnej i ich znaczenie dla kształtowania zrównoważonego rozwoju regionalnego

Kształtowaniem procesów rozwoju w obszarach społecznym, gospodarczym i ekologicznym w regionach zajmuje się polityka regionalna. Definicja I. Pietrzyk wskazuje, że jest to interwencja władz publicznych w zakresie korygowania przestrzennych nierówności rozwoju, natomiast J. Szlachta podkreśla, że jest ona świadomą działalnością organów władzy publicznej w zakresie rozwoju poszczególnych regionów i relacji międzyregionalnych przy wykorzystaniu czynników rozwoju [Pietrzyk 2000, s. 16; Szlachta 1996, s. 16]. Ponadto można zaznaczyć, że w literaturze dotyczącej problematyki rozwoju regionalnego wyróżnia się dwa rodzaje polityki regionalnej: intraregionalną, gdy podmiotem są władze regionalne i interregionalną, gdy podmiotem są władze kraju lub instytucje międzynarodowe³ [*Polityka gospodarcza...* 2006, s. 284]. Jak podkreśla D. Makulska, „za nowoczesny model można uznać jedynie ten, w którym prowadzi się równocześnie obie polityki” [Makulska 2004, s. 18].

³ W tym miejscu warto także określić podstawowe pojęcia, zbliżone do polityki regionalnej, mianowicie politykę strukturalną i politykę spójności, które są często w literaturze używane zamiennie. Z punktu widzenia autora nie jest to błędem, gdyż między tymi pojęciami zachodzą ściśle powiązania. Polityka strukturalna oznacza działalność organów władzy publicznej, skierowaną na przebudowę struktury społeczno-gospodarczej i pobudzenie rozwoju danego obszaru. Szczególną uwagę zwraca się na stymulowanie dostosowań sektorowych i strukturalnych w regionach, w których występują na przykład przemysły schyłkowe. Polityka spójności natomiast to polityka obejmująca zakresem cele zarówno polityki regionalnej, jak i strukturalnej. Dąży ona do zmniejszania dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego w przekroju terytorialnym, co umożliwi wzmocnienie potencjału gospodarczego i przewagi konkurencyjnej UE [por. Koźlak 2012, s. 63; Hausner 2001, s. 20-23].

Jednak należy zaznaczyć, że podejście odchodzące od powyższego podziału promowane jest w krajowej strategii rozwoju regionalnego [*Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego...* 2010]. Wyznacza ona cele polityki regionalnej wobec poszczególnych obszarów w kraju oraz definiuje ich relacje w odniesieniu do polityki publicznej o wyraźnym terytorialnym ukierunkowaniu. W dokumencie określono także sposób działania podmiotów publicznych, a w szczególności rządu i samorządów województw dla osiągnięcia strategicznych celów rozwoju kraju. Jedną z ważnych zasad jest „nowy paradygmat polityki regionalnej”, który zakłada m.in.: przejście od tradycyjnej redystrybucji środków do takiej, która wykorzystywałaby potencjał terytorialny, zwiększenie roli szczebla regionalnego w uruchamianiu procesów rozwojowych w systemie wieloszczeblowego zarządzania, zróżnicowane podejście (rozumiane funkcjonalnie) do różnych typów terytoriów. Przedstawione w strategii zadania zmierzają do osiągnięcia: spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej, zmniejszenia dystansu rozwojowego do pozostałych regionów UE, silnej konkurencyjności i innowacyjności, skuteczności, efektywności i partnerstwa w realizacji celów rozwojowych, oraz (co ważne w przypadku koncepcji zrównoważonego rozwoju) bezpieczeństwa ekologicznego, wysokiego poziomu ochrony środowiska oraz zasobów przyrodniczych. Celem strategicznym, długookresowym polityki regionalnej jest wzrost, zatrudnienie i spójność. Cel ten ma być realizowany poprzez wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów (konkurencyjność), budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych (spójność) oraz tworzenie warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych, ukierunkowanych terytorialnie (sprawność).

Należy dodać, że współczesne modele polityki regionalnej ukształtowały się na wzorcach polityki regionalnej aktywnej i pasywnej. Pierwszy rodzaj wiązany jest z poglądami J. M. Keynesa i utożsamiany jest z ideą interwencjonizmu państwowego. Model ten zakłada, że nierówności regionalne nie znikną same, wraz z doskonaleniem się mechanizmu rynkowego. Międzyregionalne różnice w rozwoju to proces samonapędzający się, który jest wynikiem skoncentrowania w niektórych regionach korzyści przynoszących wyższą konkurencyjność i produktywność. Efekt skali i absolutne przewagi technologiczne sprawiają, że mobilność czynników produkcji jest impulsem wzrostu w regionach ich występowania, a nie w regionach zapóźnionych gospodarczo. Za przykład teoretyczny może posłużyć tutaj teoria polaryzacji regionalnej G. Myrdala, określana także jako scentralizowany paradygmat rozwoju regionalnego [Czyżewski 2002, s. 30]. Główne założenia realizowane w ramach tego modelu wiązały się z podnoszeniem produktywności w regionach zapóźnionych poprzez inwestycje publiczne w infrastrukturę i edukację, zapewnienie korzyści skali poprzez zachęty dla przedsiębiorców w kierunku zwiększania zatrudnienia i inwestycji, promowanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP). Model ten wdrażano w krajach Europy Zachodniej w warunkach szybkiego wzrostu gospodarczego,

a wśród podstawowych instrumentów, wykorzystywanych do jego wdrażania, znalazły się: wydatki budżetowe na infrastrukturę i inwestycje produkcyjne w regionach peryferyjnych, ulgi podatkowe.

Model polityki pasywnej nawiązuje do teorii neoklasycznych. Domeną polityki regionalnej w tym modelu są działania służące eliminowaniu barier w mobilności czynników produkcji, produktów i źródeł zakłócających transfer technologii i informacji między regionami. Przy czym ten kierunek myślenia odpowiada poglądom neoliberałów, którzy kwestionowali jakąkolwiek ingerencję państwa, ponieważ jedynie samoistny przepływ czynników produkcji prowadzi do stanu równowagi rynkowej. Na bazie tych dwóch koncepcji w latach 80. XX wieku powstał kolejny model polityki regionalnej. Zakładał on, że obok państwa podmiotem polityki regionalnej powinny być władze terytorialne i instytucje otoczenia sektora produkcyjnego. Władza centralna pełni tu rolę koordynatora, animatora polityki regionalnej i tworzy warunki współpracy wszystkich podmiotów tej polityki. Podnoszenie konkurencyjności poszczególnych regionów stwarza szansę na poprawę sytuacji społeczno-gospodarczej w innych, a także w całej gospodarce [Pietrzyk 2000, s. 25].

Cechy tego modelu przebijają się także w realizowanej polityce regionalnej Unii Europejskiej, która jest podstawą do prowadzenia działań i wyznaczania kierunków rozwoju regionalnego w poszczególnych krajach członkowskich, w tym w Polsce. Przez pryzmat kierunków rozwoju Unii Europejskiej za politykę regionalną należy uznać świadomą i celową działalność władzy publicznej, zmierzającą do harmonijnego rozwoju UE, a więc do niwelowania różnic (czyli osiągania spójności) między poszczególnymi regionami UE pod względem rozwoju społeczno-gospodarczego w zakresie osiągania spójności społecznej, gospodarczej i terytorialnej. Zgodnie z obecnymi kierunkami rozwoju UE, można wyróżnić trzy podstawowe sfery realizacji polityki regionalnej: infrastruktura, jakość kapitału ludzkiego i wsparcie przedsiębiorczości. Można zaobserwować także, że działania związane z realizacją polityki regionalnej odnoszą się coraz bardziej do podnoszenia konkurencyjności regionów [Makulska 2004, s. 7 i nast.]. Jak zauważa J. Szlachta, „można się spodziewać, że budowanie konkurencyjności regionów stanie się nowym paradygmatem rozwoju regionalnego” [Szlachta 1997, s. 22]. Cztery ujęcia konkurencyjności regionu wyróżnił A. Kłasiak. Jednym z nich jest konkurencyjność podstawowa, określana przez atrakcyjność oferty usługowej regionu. Natomiast czynnikiem kształtującym ten wymiar konkurencyjności jest szeroko rozumiana infrastruktura regionu, w tym infrastruktura transportowa.⁴

W kontekście zrównoważonego rozwoju regionalnego modele polityki regionalnej w szczególności powinny odpowiadać następującym celom zrównoważonego rozwoju: społecznym (m.in. zaspokojenie podstawowych potrzeb ludzkich, podnoszenie jakości życia), ekonomicznym (m.in. zapewnienie odpowiedniej

⁴ Inne wymiary konkurencyjności regionu to konkurencyjność: biznesowa, bazy ekonomicznej regionu, międzynarodowa i globalna [Nowe kierunki badawcze... 2003, s. 64].

ilości dóbr i usług, walka z bezrobociem), ekologicznym (tworzą je m.in. długo-okresowe utrzymanie stabilności procesów ekologicznych, ochrona różnorodności gatunkowej).

Ponadto należy mieć na uwadze, że Polska jako członek Unii Europejskiej realizuje w tym zakresie przede wszystkim kierunki określone przez Wspólnotę. Zrównoważony rozwój jest podstawowym celem Unii Europejskiej, która łącząc rozwój gospodarczy z ochroną środowiska i sprawiedliwością społeczną dąży do ciągłej poprawy jakości życia i dobrobytu współczesnych i przyszłych pokoleń.

Podsumowując, zdaniem autorki nowoczesna polityka regionalna musi uwzględniać zasadę subsydiarności państwa. Oznacza to, że za rozwój regionalny odpowiadają organy samorządu terytorialnego, prowadzące własną politykę wewnątrzregionalną za własne środki i na własną odpowiedzialność, natomiast działanie rządu powinno mieć zasadniczo charakter wspierający względem regionów.

Zakończenie

Powyższe rozważania wskazują, że polityka regionalna w kontekście zrównoważonego rozwoju powinna obejmować lepsze zaspokojenie wszystkich (fizycznych i psychicznych) potrzeb człowieka poprzez prawidłowy kontakt i stosunek do środowiska przyrodniczego. Ponadto wśród celów szczegółowych należy wymienić: wzrost realnego dochodu *per capita*, poprawę stanu zdrowotnego, równy dostęp do zasobów środowiska, zapewnienie sprawiedliwości i bezpieczeństwa, wzrost poziomu wykształcenia, zachowanie bioróżnorodności, trwałe użytkowanie gruntów i ekosystemów, zachowanie podstawowych systemów, będących ostoją życia, niezbędne warunki odnowy sił biologicznych człowieka.

Należy mieć na uwadze, że pomimo zróżnicowanego spojrzenia na rozwój regionów jednym z głównych elementów wyboru odpowiedniego sposobu postępowania jest poznanie i analiza uwarunkowań rozwojowych.

Literatura

1. Czaja S., Fiedor B., 2010, *Ekonomia środowiska i ekologiczna jako filary ekonomii zrównoważonego rozwoju*, [w:] *Ekonomia zrównoważonego rozwoju. Materiały do studiowania*, B. Poskrobko (red.), Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Białystok.
2. Czyżewski A. B., 2002, *Rozwój regionalny w warunkach transformacji*, GUS, ZBSE, z. 283, Warszawa.
3. Dobrzańska B. M., 2007, *Planowanie strategiczne zrównoważonego rozwoju obszarów przyrodniczo cennych*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.
4. *Gospodarka regionalna i lokalna*, 2008, Z. Strzelecki (red.), PWN, Warszawa.

5. Hausner J., 2001, *Modele polityki regionalnej w Polsce*, [w:] *Problemy rozwoju regionalnego*, J. Brdulak (red.), t. 5, PWE, Warszawa.
6. Kielczewski D., 2008, *Konsumpcja a perspektywy zrównoważonego rozwoju*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.
7. Kielczewski D., 2010, *Zrównoważony rozwój – istota, interpretacje, związek ze społeczeństwem wiedzy*, [w:] *Ekonomia zrównoważonego rozwoju. Materiały do studiowania*, B. Poskrobko (red.), Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Białystok.
8. Kozłak A., 2012, *Nowoczesny system transportowy jako czynnik rozwoju regionów w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
9. *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: regiony, miasta, obszary wiejskie*, 2010, Dokument przyjęty przez Radę Ministrów dnia 13 lipca, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
10. *Kształtowanie teorii i wdrożeniowe aspekty zrównoważonego rozwoju*, 2011, B. Poskrobko (red.), Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej, Białystok.
11. Makulska D., 2004, *Instrumenty polityki regionalnej w Polsce*, SGH, Warszawa.
12. Myna A., 2012, *Modele rozwoju lokalnej infrastruktury technicznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
13. *Nowe kierunki badawcze w regionalistyce. Nowe doświadczenia polityki regionalnej*, 2003, R. Domański (red.), Biuletyn KPZK PAN, z. 204, Warszawa.
14. *Od koncepcji ekorozwoju do ekonomii zrównoważonego rozwoju*, 2009, D. Kielczewski (red.), Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej, Białystok.
15. Pearce D., Turner R. K., 1990, *Economics of Natural Resources and the environment*, Harvester Wheatsheaf, New York.
16. Peck F., Goodwin V., 2003, *Economic well-being of communities and regional economic development: poles apart?*, “Northumbria University Research Paper”, No. 7.
17. Pietrzyk I., 2000, *Konkurencyjność regionów w ujęciu Komisji Europejskiej*, [w:] *Polityka regionalna i jej rola w podnoszeniu konkurencyjności regionów*, M. Klamut, L. Cybulski (red.), Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego, Wrocław.
18. *Polityka gospodarcza*, 2006, B. Winiarski (red.), PWN, Warszawa.
19. Sadowski Z., 1998, *Ekorozwój a wzrost gospodarczy*, [w:] *Sterowanie ekorozwojem*, t. 1. *Teoretyczne aspekty ekorozwoju*, B. Poskrobko (red.), Wydawnictwo Politechniki Białostockiej, Białystok.
20. Szlachta J., 1996, *Strategiczne wyzwania dla polityki rozwoju regionalnego Polski*, Friedrich Elbert Stiftung, Warszawa.
21. Szlachta J., 1997, *Programowanie rozwoju regionalnego w Unii Europejskiej*, Studia KPZK PAN, t. 106, PWN, Warszawa.
22. Truskołaski T., Bustowska A., 2009, *Lokalne instrumenty rozwoju przedsiębiorczości na przykładzie miasta Białystok*, [w:] *Uwarunkowania i rezultaty zmian w przedsiębiorstwie*, J. Paszkowski (red.), Wydawnictwo Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku, Białystok.
23. Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa, Dz. U. 1998, nr 91, poz. 576 z późn. zm., art. 11.
24. *Zrównoważony rozwój i ochrona środowiska w gospodarce*, 2007, D. Kielczewski, B. Dobrzańska (red.), Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej, Białystok.